

O'ZBEKISTON SHAROITIDA DEMOKRATIK BOZOR IQTISODIYOTINI LIBERALLASHTIRISH VA RIVOJLANTIRISH

Otajonova Mahliyo Qudrat qizi

Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.11401454>

Annotatsiya. *Vatanimiz mustaqilikni qo'lga kiritgach, taraqqiyotning qaysi yo'lidan borish, milliy iqtisodiyotni rivojlantirishda qanday tamoyillarga tayanish kabi bir qarashda jun ko'rinadigan, lekin xiyla murakkab va ziddiyatli, mamlakatning taqdiri bilan bog'liq o'ta muhim muammolarga duch keldi. Shundan keying O'zbekiston taraqqiyotining rivojanishi haqida ushbu esse orqali bilib olishimiz mumkin.*

Kalit so'zlar: bozor, iqtisodiyot, munosabat, taraqqiyot, tamoyil.

LIBERALIZATION AND DEVELOPMENT OF DEMOCRATIC MARKET ECONOMY IN THE CONDITIONS OF UZBEKISTAN

Abstract. *After gaining independence, our country faced very important problems related to the fate of the country, such as which path of development to follow, which principles to rely on in the development of the national economy. After that, we can learn about the development of Uzbekistan through this essay.*

Key words: market, economy, attitude, development, principle.

ЛИБЕРАЛИЗАЦИЯ И РАЗВИТИЕ ДЕМОКРАТИЧЕСКОЙ РЫНОЧНОЙ ЭКОНОМИКИ В УСЛОВИЯХ УЗБЕКИСТАНА

Аннотация. *После обретения независимости наша страна столкнулась с очень важными проблемами, связанными с судьбой страны, например, по какому пути развития идти, на какие принципы опираться в развитии национальной экономики. После этого мы сможем узнать о развитии Узбекистана через это эссе.*

Ключевые слова: рынок, экономика, отношение, развитие, принцип.

Kirish. Bozor munosabatlariga o'tish bo'yicha qabul qilingan xujjatlarning aksariyati ushbu tamoyillarga asoslangan yoki ularni rivojlantirishga, yoxud ularni hayota tatbiq etishga bag'ishlangan. Bu qoidalarning naqadar to'g'ri ekanini hayot to'la tasdiqlanadi, shu bois, ular ho'zir ham, bundan keyin ham o'z ahamiyatini yo'qotmaydi. Zotan, besh tamoyil bozor munosabatlariga tayangan mustaqil, milliy iqtisodiyotning asosiy shakl va shamoyillarini tarkib toptirish va uni iqtisodiy yuksalish sari izchil harakatlantirish imkonini berdi. Chunki ular mamlakatimizda yangi, oldingisidan tubdan farq qiladigan ijtimoiy-iqtisodiy tizimni qaror toptirishning o'ziga xos dasturi edi. Bu qoidalar istiqlol va taraqqiyot yo'lni tanlagan jamiyatimizning bu yo'ldan og'ishmay ilgarilab borishi uchun asos etib qabul qilindi. Bu qoidalarning rivojlantirilishi va hayotga tobora dadilroq joriy etilishi ijtimoiy – siyosiy barqarorlikni yanada mustahkamladi. Mana masalan, birinchi qoida – iqtisodiyotni siyosiy qobiqlardan xolos qilishni tahlil qilib ko'raylik. Bu tamoyil mamlakatimizda demokratik bozor o'zgarishlarini amalga oshirishning asosi deb e'tirof etildi. Iqtisodiyotni yana siyosatga, mafkuraviy akidalariga qurbon qilmaslik uchun siyosiy maqsadlarga erishish vositasi deb qaralmadi. Ijtimoiy yo'naltirilgan bozor iqtisodiyotining o'zi ijtimoiy ustqurmaning poydevorida butun jamiyat miqyosida demokratik o'zgarishlarni amalga oshirish uchun asos, shart – sharoit

hozirlaydi. Bozor iqtisodiyotining o'zi barchaga bir xil imkoniyat (imtiyoz) berish bilan iqtisodiy demokratiyadir. Shu bois, endi mamlakat ichkarisida ham, uning tashqarisida ham, ishlab chiqarish munosabatlarni bozor, bozor bo'lganda ham tartibli asosga qurilgan bozor belgilaydigan bo'ldi. Endi kim bilan savdo – iqtisodiy aloqalarni o'rnatish va rivojlantirish, aksincha, kim bilan esa bunday munosabatlarga kirimaslik yuqoridan belgilanmaydi. Shuning uchun ham hozirgi iqtisodiy hamkorlarimiz orasida nafaqat hamdo'stlik mamlakatlari, balki yangi va eski dunyo ham, rivojlangan Evropa va rivojlanayotan Afrika ham, demokratik Amerika va totalitar Xitoy ham, o'zaro nizoli arab dunyosi va Isroil ham bor. Lekin, ular o'rtasidagi nisbat o'rni almashgan bo'lishi mumkin. Agar ilgari mamlakatimiz asosan sobiq ittifoq respublikalari bilan tovar ayirboshlagan bo'lsa, bugungi kunda 70 foiz savdo – sotiqni yuksak taraqqiy etgan – AQSh, Angliya, Belgiya, Niderlandiya, Janubiy Koreya, Shveytariya, Finlandiya kabi davlatlar bilan amalga oshiryapti. Endi sheriklarni bozorni o'zi tanlamogda. Bu jarayonlar eksport va import tarkibida jiddiy o'zgarishlar bilan sodir bo'lmoqda eksport tarkibida paxta tolasining xissasi jiddiy qisqardi. Mashina va asbob uskunalar energiya tarqatgichlar, transport vositalarning xissasi esa ortmoqda. Importda oziq- ovqat maxsulotlarning hajmi kamayib bormoqda. Ikkinchi tamoyilga muvofiq bozor munosabatlariga o'tish davrida davlat bosh islohotchi, islohot taqdiri uchun javob beradigan asosiy qu – kudrat, kafolat bo'lishini ko'zda tutar edi. Bu borada boshqa yo'l ham bo'lishi mumkinmidi? Yo'q bozor munosabatlariga o'tish davrida davlatdan boshqa qudratli iqtisodiy kuch yo'q. Yirik korxonalar eski kooperativ aloqalarning o'zilgan, bozor sharoitiga hali moslashmaganligi tufayli kerakli mablag'ga ega emasdi. Chet el banklarida katta mablag'larimiz yo'q, okean ortida puldor «tog'a» larimiz ham deyarli yo'q, aholining esa start imkoniyatlari aytarli bir xil, kichik va o'rta biznesni, oilaviy tadbirkorlikni moliyalashtirish uchun etarli emasdi. Davlat esa ilgariidan mustaqillikacha katta iqtisodiy mavqe va qudratga ega, barcha ishlab chiqarish vositalarining 90 foizini birlashtirgan edi. Bunday uyushgan, bir joyda jamlangan o'lgan salohiyatdan oqilona foydalanmaslik xato bo'lar edi, albatta. Buning ustiga ijtimoiy yo'naltirilgan bugungi zamon bozor iqtisodiyotining asosiy unsurlarini tez va izchil qaror toptirish uchun, bozorga o'tish tus – tupolonidan iqtisodiy, moliyaviy tizginlarni qo'ldan chiqarib yubormaslik, aholi manfaatlari yo'lida milliy daromadni taqsimlashni iloji boricha odilona va oqilona amalga oshirish uchun ham davlat mexanizimidan foydalanish zarur edi. Bozor munosabatlariga o'tishda, ayniksa, uning dastlabki baosqichida davlat islohotlarda faol ishtirok etdi, islohotlarni kat'iylik va izchillik bilan amalga oshirdi, ishbilarmon va tadbirkor kadrlarni tayyorlashga bosh – qosh ham bo'ldi. Bo'lardan tashqari halq xo'jaligida amalga oshirilgan bugungi tub tarkibiy qayta qurishni, kuchli va ko'p tarmoqli ishlab chiqarish infrato'zilmasini vujudga keltirilishni faqat davlatning kuchi bilan uddalash mumkin edi.

Asosiy qism. O'zbekiston bozor iqtisodiyotiga o'tishni yo'lga ko'yishda davlat o'zining tarixiy vazifasini bajardi. Endi bundan keyin bozor munosabatari mustaxkamlanib borgani sari davlatning iqtisodiy roli susayib boradi. Iqtisodiy vazifalarning aksariyati yirik milliy korporastiyalar, korxonalar, chet el ishbilarmonlari va xususiy tadbirkorlik zimmasiga o'tadi. Tarixiy taraqqiyot tendensiyasining o'zi shuni taqozo etadi. Davlatning iqtisodiy qudrati naqadar bo'lmasin, bu qudratdan qanchalik oqilona foydalanmaylik, baribir uchinchi tamoyil – bozor iqtisodiyotiga bosqichma – bosqich o'tishi zarur edi. U asosiy qoidalardan biri sifatida ilgari surildi bu borada shoshma – shosharlikka berilmaslik, «yangisini qurmay, eskisini buzmaslik» tarzida ish

to'tish yo'lidan borildi. Chunki luqmani birdaniga yutaman deb tiqilib qolish ham hech gap emasdi. Bozor munosabatlari kishilarning yangicha dunyoqarashi, psixologiyasi, ko'nikma va xulq – atvori, ta'bir joiz bo'lsa, hayot tarzi hamdir. Ularning qaror topishi va rivojlanishi uchun esa ma'lum vaqt, sabr – toqat, izchillik darkor. Shuning uchun dastlab mulkni tasarrufdan chiqarish va xususiylashtirish, mulkchilikning davlatga qarashli bo'lmagan shakllari – xususy, oila, xissadorlik, jamoa va boshqa turlariga asoslanib yangidan tashqil etilayotgan xo'jalik yuritish usullarini qo'llab – quvvatlash yo'li bilan aralash, ko'p qirrali (ukladi) iqtisodiyotni shakllantirish yo'lidan borildi. Bu qadar zalvorli yumushlarni bir hamla bilan hal etilmaydi. Buning o'zi bir jarayonidir, jarayonni esa, ma'lumki, sun'iy ravishda tezlashtirib bo'lmaydi. Bizda davlat tassarrufidan chiqarish va xususiylashtirish savdo, umumiy ovqatlanish, xizmat ko'rsatish shahobchalaridan boshlandi. Binobarin, avvalambor, kichik xususiylashtirish amalga oshirilib, 1994 yil ohiriga kelib amalda iqtisodiy islohotlarning birinchi bosqichi yakunlandi, keyini xiyla ko'lami va murakkab bosqich sari yo'l ochildi. Ijtimoiy islohotlarni amalga oshirishning huquqiy negizini shakllantirish, hayotning barcha jabhalarida qonun ustuvorligiga erishish muhim vazifalardan bo'lib, munosabatlariga o'tish jarayonida tanlangan to'rtichi tamoyil edi. Ta'kidlash joizki, mustaqillik yillarida amalda yangi huquqiy tizim yaratildi. Bozor munosabatlari o'zini – o'zi boshqaradigan demokratik tizimdir. Bu jarayonga bilib – bilmay aralashish, ma'muriyatchilikka, ayniqsa, ortiqcha markazlashtirishga urinish uning imkoniyatlarini cheklashi, ohir – oqibatda esa obro'sizlantirishi mumkin. Bozor iqtisodiyotining o'z qonuniyatlari bor, unga aralashish valyutarizimga yo'l qo'yish, mensimaslik ko'ngilsiz oqibatlar keltirishi mumkin. Shu bois qonunga bo'ysinib bozor munosabatlariga o'tishning etakchi tamoyillaridan biridir, huquqiy davlatning o'ziga xos xususiyatidir. Prezidentimiz kuchli ijtimoiy siyosat yuritishni iqtisodiy o'zgarishlarni amalga oshirishning ishonchli kafolati, O'zbekistonning yangilanish va taraqqiyot yo'lini namoyon etuvchi eng muhim tamoyillardan biri deb bildilar. Bozor munosabatlariga o'tish jarayonida aholini ijtimoiy ximoyalashning butun bir tizimi yaratildi. Kishilarning ijtimoiy ximoyalash va kafolatlashlarning kuchli mexanizimi jamiyatda yaratilgan milliy daromadni taqsimlash va qayta taqsimlashdangina iborat bo'lib qolmadi. Bu vazifani hal etishda davlat manbalaridan tashqari mehnat jamoalari, jamoat tashqilotlari va xayriya jamg'armalarining imkoniyatlaridan keng foydalanildi. Bozor munosabatlariga o'tish davri O'zbekistonda siliq, qil sug'urgandek kechadi, desak xato bo'lar edi, albatta. Bu jarayonning murakkabligi shundan iborat bo'ldiki, bozor ta'siridan iloji boricha xoli bo'lgan mustaqil milliy iqtisodiyotni barpo etish va bozor munosabatlariga o'tish ham, makroiqtisodiy barqarorlashtirish va bozor qayta qurishlari ham bir vaqtning o'ziga to'g'ri keldi. Natijada, makroiqtisodiy barqarorlashtirish bilan bog'liq tadbirlar tizim bozor o'zgarishlariga ijobiy ta'sir etibgina qolmay, shu bilan birga ba'i bir halatlarda bu jarayon sur'atini pasaytirdi. Pul massasining cheklangan, ayniqsa naqd pulning, xom ashyo bozori hali etarlicha muvozanatlashmagan bir sharoitda kichik biznesning ishlab chiqarish imkoniyatlarini toraytirib qo'ydi. Tijorat banklari kredit imkoniyatlari cheklangani esa, korxonalariga aylanma mablag'larni to'ldirish uchun qisqa muddatli qarz berish imkoniyatini kamaytirdi. Pul massasining etarli bo'lmagani halq xo'jaligida korxonalar to'lov qobilyatining pasayib ketishiga ham sabab bo'ldi. Bu jarayonlar bozorga o'tish va mikroiqtisodiy barqarorlashtirish jarayonlariga biroz salbiy ta'sir ko'rsatsadi, ammo ularni to'htatib qola olmadi. Bozor munosabatlariga o'tishning ikkinchi bosqichida har ikki yo'nalishda ham keskin ijobiy

siljishlar yuz berdi. Yuqorida bayon qilingan mulohazalardan ko'rinib turibdiki, ushbu besh tamoyil yurtimizda barqarorlikni mustaxkamlabgina qolmasdan, iotisodiy yuksalishimiz yo'lida muhim omil ham bo'ldi, o'zbekona taraqqiyot yo'lining o'ziga xos xususiyatlarini ham belgiladi. Kichik biznes – jamiyatda ham iqtisodiy, ham siyosiy vaziyatni mu'tadillashtirishga yordam beradigan o'rta tadbirkorlar sinfining paydo bo'lishi demakdir. Bu – respublika bozorini zarur iste'mol tovarlari va xizmatlar bilan boyitishdir. Bu-yangi ish o'rinlaridir. Faqat kichik va xususiy tadbirkorlikni keng, hamma joyda rivojlantirishgina g'oyat keskin muammoni – aholining (ayniqsa ortiqcha mehnat zahiralari mavjud bo'lgan qishloq joylar va mintaqalarda) ish bilan bandligini ta'minlash vazifasini hal qilishga qodir. Biz uchun ahamiyatga ega bo'lgan ushbu siyosatni ruyobga chiqarishda aholining shaxsiy yordamchi xo'jaliklari samaradorligi va maxsuldorligini yanada oshirish, ularga davlat yordamini ko'rsatish muhimdir. Bunda kichik va o'rta korxonalar ibtidoiy, eskirgan asosda emas, balki sifatli va zamonaviy texnika negizida barpo etilishi kerakligi barchaga ma'lum. Buning uchun ularni rivojlantirishning yangi manbalari ham chet el investitsiyalarini keng jalb qilish hisobiga, ham kichik manbalar, bank kreditlar hisobiga doimo rivojlantirilib borishi darkor.

Xulosa.O'zbekistonda islohot yillarida kichik va o'rta biznesni rivojlantirishga yordam beradigan huquqiy shart-sharoitlar va institustional to'zilmalar vujudga keltirildi. Bo'lar – tovar ishlab chiqaruvchilar va tadbirkorlar palatasi, Biznes-fond, «Madad» sug'urta agentligidir. Shuningdek, konsalting, injiniring hamda lizing firma va kompaniyalar, biznes-inkubatorlar tarmog'i mavjud. Eng asosiysi, kichik va o'rta korxonalar hozirning o'zidayok katta iqtisodiy kuchga aylandi. Muhimi – kichik va o'rta korxonalar iqtisodiyotning hamma sohalarida tashqil etilmokda. Qishloq xo'jaligi sohasiga ham uning keng kirib borayotganligi diqqatga sazovordir. 20 mingdan ortik dehkun (fermer) xo'jaligi tashqil etilganini aytib o'tishning o'zi kifoya. Qimmatli qog'ozlar bozorini shakllantirish hisobiga aholining bo'sh turgan mablag'lari aylanishga jalb etiladi. Bu ayni chog'da iqtisodiyotni hal qilishga barqarorlashtirish sohasidagi muhim vazifani hal qilishga pul muomalasini, milliy valyutani mustahkamlashga yordam beradi. Eng asosiysi – akstiyalashtirish, fond bozorida qatnashish orqali aholida qimmatli qog'ozlarning egasi bo'lishiga kizikish, ular bilan muomala qilish ko'nikmalari va madaniyati paydo bo'ladi. Muhimi, ular shunchaki akstiyalarning egasi bo'lganlik uchungina emas, balki molmulk bir qismining real mulkdorlari hisoblanganliklari hamda mulkdorlar sifatida korxonaning ishlab chiqarish va moliyaviy faoliyatiga ta'sir ko'rsatish huquqiga ega bo'lganliklari uchun ham akstiyadorlar deb atalishi darkor. Odamlar qimmatli qog'ozlarni sotib olishga qodir bo'lganlaridagina mulkdorlar sinfi amalda vujudga keladi. Respublikada qimmatli qog'ozlar bozorini rivojlantirish buyicha qo'yilgan maqsadlarga qimmatli qog'ozlar ikqilamchi bozorini jadal shakllantirgan, bizning bozorimiz halqaro fond va valyuta bozorlariga chiqqan hamda qo'shilib ketgan taqdirdagina chinakamiga erishish mumkin. Mulkdorlar qatlamini shakllantirishning ijtimoiy ahamiyati ham bekiyosdir. Ma'lumki, iqtisodiy o'sish bozor munosabatlariga o'tishning muhim tamoyillaridan biri - kuchli ijtimoiy siyosat yurg'izish imkoniyatini berdi. Natijada mamlakatimizda ommaviy lyumpenlashuvning, ko'pchilikning pauperizm botkog'iga botib ketishining oldi olindi. O'zbekiston Respublikasining hozirgi byudjet tizimi davlat byudjeti, Qoraqalpog'iston Respublikasi byudjeti, shuningdek, viloyat, tuman, shahar, byudjetlarini o'z ichiga oladigan mahalliy byudjetlarning majmuidan iborat. O'zb. Res byudjeti Oliy Majlisi tomonidan,

Qoraqalpog'iston Respublikasi byudjeti Jukorgi Kengesi tomonidan, qonun tarzida tasdiklanadi, mahalliy byudjetlar halq deputatlari mahalliy Kengashlari qarori bilan tasdiklanadi. Soliqlar va boshqa majburiy to'lovlar bo'yicha byudjet daromadlari qismining ijrosini nazorat qilishni davlat soliq organlari ta'minlaydilar. Byudjetni bajarish jarayonida O'zb.Res. Vazirlar Mahkamasi, Qoraqalpog'iston Respublikasi Vazirlar Kengashi, xokimliklar o'zlariga berilgan vakolatlar doirasida respublika va tegishli mahalliy byudjetlarning daromadlar va harajatlar qismlariga o'zgartirishlar kiritishlari mumkin. Barcha darajadagi byudjetlarning muvozanatlangan bo'lishi byudjet-moliya siyosatining zarur sharti hisoblanadi. Mamlakatda hamma darajadagi byudjetlarning kassa ijrosini O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki muassasalari va tijorat banklari orqali amalga oshiradi. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Maxkamasining 1994 yil 13 dekabrda qaroriga ko'ra 1995 yildan respublikaning umumiy byudjetiga amaldagi qonunlarga muvofiq tashqil etiladigan byudjetdan tashqari jamg'armalar: ijtimoiy sug'urta jamg'armasi, bandlikka yordam jamg'armasi, kasaba uyushmalari Federastiyasi Kengashi jamg'armasi, yo'l jamg'armasi, O'zbekiston Davlat jamgarmasi, mahalliy o'z-o'zini boshqarish organlarining maxsus jamg'armalari ham qo'shiladi. O'zbekistonning barcha mintaqalarida 790dan ortiq filiallarga ega bo'lgan 40 akstiyadorlik-tijorat, shuningdek xususiy kapital asosida tashqil etilgan banklar faoliyat ko'rsatadi. Respublikada xususiy banklar ham paydo bo'ldi. Ularning faoliyati uchun huquqiy bazani rivojlantirishda Respublika Prezidentining 1997 yil 24 apreldagi «Xususiy tijorat banklarini tashqil qilishni ragbatlantirish chora-tadbirlari to'g'risida» Farmoni muhim ahamiyatga ega bo'ldi. 1998 yilda «Umarbank», «Olimbank», «Alp Jamol», «Turkiston», «Istiqlol», «O'ktambank» xususiy banklari ishladi. Chet el banklari, ularning shu'ba banklari va filiallarini ochish O'zbekiston moliya tizimini rivojlantirishda juda muhim yo'nalish hisoblanadi. Hozir Respublikada O'zbekiston – Gollandiya «O'zprivatbank», O'zbekiston – Turkiya «O'Tbank», O'zbekiston-Koreya «O'zDEUbank» va boshqa qo'shma banklar faoliyat ko'rsatadi. 11 ta chet el banki Toshkentda o'z vakolatxonalarini ochgan. Bo'lar qatorida Hindiston Davlat banki, Doyche Bank, Berliner Bank, Meybank, Kredit Suiss (Shveytariya), «Rossiyskiy kredit» va «Sakurabank LTD» (Yaponiya) banklari bor. O'zbekistonda milliy moliya bozorining shakllanishi iqtisodiyotning bozor munosabatlarisha o'tish zarurati bilan belgilanadi. Moliyaviy mablag'larni tarmoklariaro yo'naltiruvchi tijorat banklari va boshqa moliyaviy vositalarni o'z ichiga oluvchi moliya institutlari majmuasi respublika moliya bozorini tashqil etadi. Shu munosabat bilan turli sug'urta kompaniyalari, fond birjalari va boshqa moliyaviy vositachilar tashqil etilmoqda, tijorat banklarining soni ko'paymoqda. Mustaqillik yillarida O'zbekistonda agrar munosabatlarning yangi tipi yaratildi. Agar munosabatlar davlatning erga mulkchilik munosabatlar va erda xo'jalik yuritish usullarini takomillashtirishga qaratilgan chora – tadbirlari majmuidir. O'zbekistonda bozor tizimini yaratishga qaratilgan yangi agrar munosabatlar davlat va jamoat xo'jalik erining bir qismi (jami 500 ming) aholiga tomorqa tarzida foydalanish uchun berildi. Natijada 1998 yilda aholining tomorq xo'jaligida er 640 mingdan oshib ketdi. Yangi agrar munosabatlarning ikkichi yo'nalish – bu qishloqni fermerlashtirish, ya'ni davlat va jamoa xo'jalikdari o'rniga dexqon va fermer xo'jaliklarini tashqil etishdan iborat. Erga davlat mulki saqlangan holda er xo'jalik yuritish merosga o'tish sharti bilan dexqonlarga berildi. 1998 yilda jami 20 mingdan ziyod dexqon va ferer xo'jaligi ishladi. Agrar munosabatlarning uchinchi yo'nalishi saqlanib qolgan davlat va jamoa xo'jaliklarda. Birinchidan, inson huquqlari sohasida

Milliy harakat dasturini ishlab chiqish, inson huquqlarini ximoya qiladigan muassasalarning yaxlit tizimini barpo etish. Ikkinchidan inson huquqlari sohasidagi asosiy halqaro shartnomalarga qo'shilishga doir ishlarni davom ettirish kerak. Uchinchidan, fuqarolarning ijroiya organlariga murojaatlarining huquqiy asoslarini takomillashtirish, fuqarolarning shikoyatlarini o'z vaqtida va odilona qurib chiqish uchun, davlat organlari mas'uliyatini oshirish maqsadida «Davlat organlari tomonidan fuqarolarning shikoyatlari va arizalarini ko'rib chiqish tartibi to'g'risida» qonun qabul qilish zarur.

REFERENCES

1. George Ritzer. Sociological Theory. Eighth Edition. Me Graw-Hill 2010. — P. 207
2. Jiyanmuratova G.Sh. Sotsiologiya tarixi-464. Toshkent-2022.
3. Zaitov E.X., Jiyanmuratova G.Sh., Nurqulov B.G., Ilhomov U.U. Ma'lumotlarni qayta ishlash va tahlil. – Toshkent: Zuxro baraka biznes, 2024. – 180 b. / https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=fdboTmYAAA&AJ&cstart=20&pagesize=80&citation_for_view=fdboTmYAAAAJ:LO7wyVUgiFcC
4. ДЗИЯНМУРАТОВА Г. Ш. ИССЛЕДОВАНИЯ ИЗБИРАТЕЛЬНЫХ ПРОЦЕССОВ В НАЧАЛЬНЫХ ЭТАПАХ СТАНОВЛЕНИЯ ЭЛЕКТОРАЛЬНОЙ СОЦИОЛОГИИ //THEORETICAL & APPLIED SCIENCE Учредители: Теоретическая и прикладная наука. – №. 12. – С. 670-672.
5. Sherbutayevna J. G. YOSHLAR IJTIMOYIY FAOLLIGI DAVLAT SIYOSATINING USTUVOR YO 'NALISHI SIFATIDA //ZAMONAVIY DUNYONING IJTIMOYIY MANZARASI VA JAMIYAT TUZILMALARI TRANSFORMATSIYASI. – 2024. – T. 1. – №. 1.
6. Jiyanmuratova G.Sh. Elektoral sotsiologiya zamonaviy sotsiologiyaning yo'nalishi sifatida. Gumanitar fanlarni o'qitishning zamonaviy ilmiy yo'nalishlari. Xalqaro ilmiy-amaliy onlayn konferensiyasi materiallari. – Toshkent, 2023-yil 27-aprel. – B. 549-552. https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=fdboTmYAAA&AJ:VaXvl8Fpj5cC
7. Jiyanmuratova G.Sh. The Issue Of Youth Trust In Political Institutions In Sociology. Sotsiologiya va huquq. 2024. 2-jild №3/1/1. – B. 58-65. https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=fdboTmYAAA&AJ&cstart=20&pagesize=80&citation_for_view=fdboTmYAAAAJ:S16KYo8Pm5AC
8. Gulnoz J., Bunyod N. YOSHLAR IJTIMOYIY-SIYOSIY FAOLLIGINI OSHIRISH–USTUVOR VAZIFA //ZAMONAVIY DUNYONING IJTIMOYIY MANZARASI VA JAMIYAT TUZILMALARI TRANSFORMATSIYASI. – 2024. – T. 1. – №. 1.
9. Sherbutayevna J. G. et al. YOSHLAR HUQUQIY MADANIYATINI YUKSALTIRISH–DAVLAT SIYOSATINING USTUVOR VAZIFASI //ZAMONAVIY DUNYONING IJTIMOYIY MANZARASI VA JAMIYAT TUZILMALARI TRANSFORMATSIYASI. – 2024. – T. 1. – №. 1.